

OSMANLI KÜLTÜR MİRASIMIZ

İSLÂM DÜŞMANLARI

NECMETTİN SAHİR SILAN

SADELEŞTİREN
EYÜP TABARA

İSLÂM DÜŞMANLARI

– Bir Türk Askerinin Bulgar Esaretinde Tanık Olduğu
Hüzün Dolu Sahneler –

Necmettin Sahir Sılan

Sadeleştiren

Eyüp Tabara

Proje	:	Osmanlı Kültür Mirasımız
Proje Genel Yönetmeni	:	Doç. Dr. Feyza Betül Köse
Proje Editörü	:	Asım Sarıkaya
Kitap Adı	:	İslâm Düşmanları
Müellif	:	Necmettin Sahir Sılan
Sadeleştiren	:	Eyüp Tabara
Editör	:	Asım Sarıkaya
ISBN	:	978-975-6497-89-0
SAMER Yayınları	:	54
Proje Kitaplığı	:	4
Dizgi & Kapak	:	SAMER

KS Siyer-i Nebi Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

SAMER Yayınları

Adres : KS Avşar Kampüsü

Onikişubat/Kahramanmaraş

İletişim : 0344 300 47 59

e-posta : samer@ksu.edu.tr

Kahramanmaraş-2020

Eyüp Tabara

1994 yılında aslen Bitlisli olup Osmaniye’de dünyaya geldi. İlk ve ortaöğrenimini Osmaniye’de tamamladıktan sonra lise öğrenimine devam etmek için Malatya/Akçadağ Anadolu Öğretmen Lisesi’ne yatılı olarak kaydoldu. 2013 yılında üniversite giriş sınavında Uludağ Üniversitesi’nde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümüne girmeye hak kazandı. 4 yıllık lisans eğitimini bitirdikten sonra Muş’a bağlı bir beldeye atandı. Tabara, Fırat Üniversitesi’nde yüksek lisans yapmakta olup evli ve bir çocuk babasıdır.

ÖNSÖZ

Bu hatıra kitabı, Bulgar esaretinde yaşanan acı manzaraları gözler önüne sermektedir. I. Balkan Savaşı sonrası oluşan yeni sınırlar, tüm devletleri rahatsız etmiş; adaletsiz bir toprak paylaşımının olduğu kanaati uyanmıştır. Bu hoşnutsuzluğun giderilmesi amacıyla Balkan Devletleri, Bulgaristan'a karşı güç birliği yapıp saldırmıştır. Patlak veren II. Balkan Savaşı esnasında Bulgaristan, Edirne ve Kırklareli'ndeki askerlerini geri çekmek zorunda kalmıştır. Bu kaçırılmayacak fırsatı değerlendiren Enver Paşa komutasındaki Osmanlı Ordusu, Edirne ve Kırklareli'ni geri almıştır.

Edirne ve Kırklareli'ni kaybeden Bulgar güçleri, bu yenilgiyi hazmedemedikleri ve Osmanlı Ordusu'nun ilerleyişini durdurmak için Türkleri esir olarak kullanmıştır. Edirne ve Kırklareli'nin düşüşünün hıncını bu Türklerden almak istemişlerdir. Birçok Türk evladını hunharca şehit edip bedenlerini yol kenarındaki çukurlara atmışlardır.

Sadeleştirme esnasında müellif hakkında yaptığımız araştırma, bu kitapta anlatılan olayları Necmettin Sahir Sılan'ın bizzat yaşamadığına ulaştık. Kanaatimizce Sılan, kimliği hakkında bilgiye ulaşamadığımız bir askerın hatıra kitabını yayımlamayı üstlenmiş yahut işittiklerini yazıya geçirmiştir.

Prof. Dr. Bilal Kemikli'nin ifadesiyle "Arkeolojik kazı, sadece toprakta yapılmaz. Kütüphanede de yapılır." Biz de bu düşünceyle Necmettin Sahir Sılan'ın neşretmiş olduğu "İslâm Düşmanları" isimli Osmanlıca hatıra kitabını ilim dünyasına kazandırmak istedik. 1916 yılında yayınlanan bu eserin 104

yıldır günümüz Türkçesine çevrilmemiş olması, çalışmamızda bize gayret kattı. Balkan Savaşları sonrası, Bulgarlara esir düşen askerlerimizin çektiği sıkıntıları, yaşadıkları maddi ve manevi işkenceleri, genç nesillere aktarmak için bir çaba içinde bulunduk.

Bu çalışmamda benden desteklerini esirgemeyen kıymetli hocalarım Doç. Dr. Abdurrahman DAŞ'a ve Dr. Öğr. Üyesi Murat GÖKALP'e, kitabın sadeleştirme editörlüğünü yürüten Arş. Gör. Asım Sarıkaya'ya, kitabın yayımını üstlenen SAMER Yayınlarına ve değerli eşime teşekkürü borç bilirim.

Eyüp Tabara
2020-Muş

Necmettin Sahir Sılan

I. Ailesi, Doğumu ve Resmi Görevleri

Ailesinin kökeni, Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'u, 1461 yılında Komnenoslar'dan aldığı esnada komutan olarak emrinde bulundurduğu Yahya Paşa'ya dayanır.

1896 yılında babasının memuriyeti sebebiyle bulunduğu Kırklareli'nde dünyaya geldi. Babası, Trabzon'da Hacı Ali Mollazadeler diye bilinen aileden İbrahim Efendi'nin oğlu Salih Necati Sahir Bey'dir. Annesi ise aslen Nevşehirli olup İstanbul'da dünyaya gelen Melek Hanım'dır.

Sılan, ilköğrenimini Bursa ve İstanbul'da tamamladıktan sonra İstanbul Lisesi'nde okumaya başladı. Buradaki eğitimini bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu. Hukuk Fakültesi'ndeki eğitimini tamamlayarak mezun oldu. İlk memuriyetine Mebusan ve Ayan Meclislerinde kâtiplik olarak başladı. Daha sonra 1915-1920 yılları arasında Şam'da 4. Ordu Kumandanı Ahmet Celal Paşa'nın emri altında yedek subaylık; Mebusan Meclisi Yüksek Divan Soruşturma Heyeti kâtipliği görevlerinde bulundu.

16 Mart 1920 yılında İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgali, Mebusan Meclisi üyelerinin tutuklanması ve önemli bir kısmının Malta'ya sürgün edilmesi üzerine Anadolu'da bir kıvılcım gibi büyüyen milli harekette yer almak için Ankara'ya geldi. 1920-1927 yılları arasında TBMM Yazı İşleri Kalemi Müdürlüğü, Musul Görüşmelerinde Delege Heyeti Kâtipliği, Ali Fethi Okyar ve İsmet İnönü Başvekâlet Kalemi Müdürlüğü görevlerini başarıyla yerine ge-

tirdi. Bu yıllarda yorucu çalışmalarıyla sebebiyle sağlığını kaybetti. Tedavi olmak için Paris ve Viyana'ya gitti. Türkiye'ye döndüğünde Kâğıt Para Komisyonu üyesi olarak altı aylığına Londra'da görevlendirildi. Hastalığının yeniden baş göstermesi sebebiyle Londra'daki görevinden alınıp İstanbul'a atandı. Burada Ergani Bakır Madeni T.A.Ş. Hükümet Komiserliği görevini yerine getirmekle beraber tedavisi de devam ediyordu. Daha sonra 6. 7. ve 8. dönemlerde Bingöl ve Tunceli'den milletvekili oldu. Aynı zamanda TBMM Başkanlık Divan Kâtibi olarak da görev yaptı. Mensup olduğu Cumhuriyet Halk Partisi yönetimiyle anlaşmazlıklar yaşayıp 15 Mayıs 1950 yılında gazetelerde yayınlanan uzun istifa mektubuyla partisinden ve milletvekilliğinden istifa etti.

II. Yazı Hayatı ve Gazeteciliği

Yazı hayatına şiirle başlayan Necmettin Sahir Sılan'ın ilk çalışmaları Rebab ve Donanma dergilerinde ve Tasvir-i Efkâr gazetesinde okuyucu ile buluştu. Hukuk fakültesinde okurken fiili olarak gazetecilik de yaptı. Bunun yanında *Tercüman-ı Hakikat*, *Hak*, *Tanin*, *Zaman*, *Dersaadet* ve *İleri* gazetelerinde araştırmacı ve yazı işleri müdürü görevlerinde bulundu. Necmettin Sahir Sılan'ın basılmış tek eseri *İslâm Düşmanları, Bir Esirimizin Hatıra Defterinden* adlı eseri 1916 yılında Cemiyet Kütüphanesi Yayınları tarafından yayınlandı.

III. Evliliği, Çocukları ve Vefatı

Necmettin Sahir Sılan, aslen Boşnak kökenli olup İstanbul'a yerleşen Cemile Hanım'la 1917 yılında evlendi. Bu evlilikten Cenân, Şadan ve Şen Sahir isimlerinde üç çocuğu oldu. Emekli olduktan sonra Cemile Hanım'ı kaybetti. Aradan çok geçmeden ikinci oğlunun vefatıyla sarsıldı, Ankara ve daha çok İstanbul'da inzivaya çekildi. Bu yıllarda ABD'de ikamet etmekte olan kızı Şen Sahir'in yanına sık sık gitti. Vefatından önce Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nin 100. yıldönümü dolayısıyla eşi Cemile Hanım'ın anısına kütüphane girişini

restore ettirerek 5000'e yakın kitap, dergi ve dokümanlarını buraya bağışladı. Millî Mücadele günlerindeki çalışmalarından dolayı İstiklal Madalyası sahibi olan Necmettin Sahir Silan, 96 yaşında 1992 yılında vefat etti.¹

¹ İsmail Dervişoğlu, *II. Meşrutiyet ve Sonrası Hatıralarım*, DBY Yay., İstanbul, 2010, s. 1-5.

– İSLÂM DÜŞMANLARI –

Necmettin Sahir Sılan

Doęu Ordusunda Aziz Paşa Bölüęü

Son savaşın başlangıcından Lüleburgaz Muharebesi'ne kadar Doęu Ordumuzun geçirdiği aşamaları; Kırk Kilise'nin düşmesiyle Lüleburgaz Muharebesi'nin bozguna uğrayarak neticelenmesinin sebepleri; savaştaki bütün halleri ve olayları, belge ve krokilere dayanarak ayrıntılarıyla en doğru gösteren bu eser yayımlandı. Felaket zincirlerimizin bütün aşamalarını gösteren bu eserin, herkes tarafından okunmasını önemle tavsiye ederiz.

MUKADDİME

Şimdi okumaya başladığınız bu kitap, kaderin zorlamasıyla esir düşen bir vatan evladının hatıra defteridir. Fakat bakınız, muazzez vatanımızı müthiş bir felaket girdabına sürüklemek için düşman tarafından işlenen vahşi ve hunharca cinayetlerle dolu olan bu hatıra kitabı o kadar acıdır ki, hiçbir milletin esirlerine karşı şimdiye kadar tarihlerde bile müşahede edilmeyen, bin türlü zulmü işlemekten kaçınmayan bu vahşi Bulgarların, esir olan bedbaht vatan evlatlarına yaptıkları kahredici muameleyi okuyunuz da intikam hissinizi unutmayınız!

Zira biz, “Medeniyet! Medeniyet!” diye bağırarak o mukaddes topraklarımızı kirletmek için binlerce vatan evladını yok etmeye gayret etmiş canavarların işledikleri zulüm ve haksızlıklarla birçok ırkdaşlarımızı, birçok Türk yavrularını yine oralarda Bulgaristan’da terk ederek geldik.

Okuyunuz, okuyunuz ve hiçbir zaman intikamınızı ve kininizi unutmayınız.

10 Temmuz 1329

Birkaç gündür İslimye² şehri ahalisinde pek büyük değişimler görünüyordu. Sıkıyönetimin şiddetli uygulamalarına rağmen kahve, gazino gibi yerlerde birçok gizli görüşmeler yapılıyor, pek düşünceli hatıralar konuşuluyordu.

Acaba bu neydi? Elde edilen zaferlerle gururlanan ahali, bugün son derecede kahrolmuş, yenilmiş, çok düşünceli ve ümitsiz bir halde sokaklarda dolaşiyor; Osmanlı esirlerini, bizleri pek manidar bakışlarla inceleyip takip ediyorlardı.

Fakat biz meseleyi tamamıyla hissetmiş olduğumuzdan bu hallerdeki değişimin artık bize, meşhur Osmanlıların bir sevinç devresine yaklaştıklarını ve bu surette birçok Türk vatanperverlerinin isyan eylediklerini müjdelemekteydi.

Kahve köşelerinde tereddütlü bir surette devam etmekte olan bu gizli konuşmalar arasında duyulan bir fısıltı bize “Edirne, Lüleburgaz” isimlerini, o mübarek kasabaların geri alındığı haberini bildiriyordu.

² Bulgaristan’ın güneydoğusunda modern bir endüstri merkezi konumunda olan ve bugün “Sliven” ismini taşıyan şehirdir. (sad.)

Bizim için pek büyük bir saadet devresi olan bu dakikalarda bütün eşyalarımız aranıyor, bavullar pek tehditkâr bir vaziyetle açılıyor, içinde bulunan eşya tahrip ediliyordu. Hatta özel eşyalarımızı tahrip eden canavarlar, bu esnada dişlerini gıcırdatmak suretiyle intikamlarını dışa vuruyorlardı.

Birçok Türk yavrularının katili olan Teğmen Popov, hain gözleriyle gülmek isterken bunu başaramıyor ve şiddetli hırsından arada sırada “Türkler Bursa’ya, Asya’ya” sözlerini sarf ediyordu.

Geceyi o kadar yürek çarpıntıları içinde geçirdik ki, tarifi imkansızdır. Fakat biz yine bundan korkmuyor, bilakis rahat bir kalple uyumaya çalışıyorduk. Zira şimdiye kadar gülmeyen yüzlerimiz gülüyor, Edirne’nin geri alınmasından dolayı son derecede mutlu oluyorduk. Fakat hainler, her dakika bizi yok etmek için lanetçe fikirlerini uygulamaya koymaktan sakınmayıp cümlemizi öldürmek, katletmek istiyorlardı.

Şüphesiz bu kutsal gecede mübarek vatanımızda şenlikler yapılıyor, Edirne’mizin düşman ellerinden kurtarılması sebebiyle fevkalade bir durum müşahede ediliyordu. Fakat yalnız bizler, buralarda bu kâtil canavarların zulüm pençesinde inliyor; mukaddes vatanımıza bir ân evvel kavuşmamızı Yüce Allah’tan istirham ediyorduk.

11 Temmuz 1329

Artık bugün İslimye, Bulgar ahalisinin kahredici ve kindâr bakışlarının sebeplerini keşfetmiş ve pek gizli bir surette Edirne'nin Türkler tarafından geri alındığına dair dolaşan söylentileri ve daha birçok dedikoduları işitmiştik. Artık bu söylentiler üzerine yakın bir zamanda birçok önemli hadisenin baş göstereceğine kanaat getirmiştik. Çünkü esaretimizin başlangıcından beri serbest bir halde otellerde ikamet ettiğimiz halde bir gün evvel, Osmanlı askerleri toplu bir şekilde, savaş münasebetiyle eğitime ara vermiş olan bir mektebe kapatılmıştı. Kasaba dahilinde serbestçe gezmekte ve süvari kışlalarında ikamet etmekte olan kişilerin ise kışlalardan ebediyen dışarı çıkmamak üzere kapılarına süngülü nöbetçiler yerleştirilmiş ve sözünü ettiğimiz durumlarla sevgili Edirne'mizin Osmanlı ordusu tarafından geri alındığına dair dolaşan havadisin güvenilirliği, bizi inandırmaya yetmişti.

Özellikle Yanbolu'da³ bulunan otuz kadar askerin de bu gece treniyle İslimye'de bulunan esirlere katılmaları için zikredilen yerden hareket etmeleri-

³ Bulgaristan'ın Tunca Vadisi boyunca uzanan ve Türkiye sınırında Edirne ile komşu olan bir şehirdir. Bugün Yambol adıyla anılmaktadır (sad.)

nin maddi, manevi birçok felaketlere maruz kalacağımıza hiç şüphe bırakmıyordu. Bununla birlikte, biz yine Edirne’imizin geri alındığı haberiyle son derecede büyük bir sevinç içindeydik.

Yanbolu’dan gece gelen dostlarla gördüğümüz ve geçirdiğimiz zulüm ve haksızlık hakkında gerçekleştirdiğimiz görüşme sebebiyle çok geç yatmış olduğumuzdan bu sabah belirlenen vakitten biraz sonra kalkmış ve kısmen de henüz uyumaktaydık.

Saat, 08.30 sularındaydı. İslimye Fırka Yaveri olup Türklere karşı olan düşmanlığıyla meşhur olan ve bunu her fırsatta ispat etmekten çekinmeyen Teğmen Popov ile Bulgar destek kuvvetlerinden Teğmen Tabakof, arabayla süratle kışlaya geldiler. O zaman biz bu ziyaretin ne kadar kötü bir felaketle sona ereceğini hissederek düşünmeye başladık. Bu iki düşman kapıdan içeriye girince biz sabırsız bakışlarımızı, onların kâtil yüzlerinin kanlı gölgeleri altında parıldayan ve bir intikam hissiyle büyüyen gözlerine çevirmiş, bir dakika sonra dudakları arasından dökülecek olan kelimelerin, bizim için ne gibi felaketler ve vahşetler ihbar edeceğini anlamak için hepimiz kulak kesilmiş-tik. Fakat aradan çok zaman geçmedi, bizi bekletmediler. Teğmen Popov, Türkçeyi iyi bilmediği için dostu Tabakof sert ve emredercesine bir ses ile bağırdı:

“Haydi, hazırlanın! Yolculuğumuz var. Hemen hareket ediyoruz.”

Bu sert emre itaat etmediğimiz takdirde pek çok felakete maruz kalacağımız çok açık olduğundan, bu meçhul seyahati icradan kaçınmamak lazımdı. Verilen emri müteakip etrafı istila eden sessizlik sebebiyle Tabakof bir daha haykırdı:

“Haydi, hazırlanın! Yolculuğumuz var. Hareket ediyoruz.”

Bunun üzerine arkadaşlardan biri kısık bir sesle Tabakof'a cevap verdi:

“Peki, şimdi.”

Artık biz hazırlanmaya başlamıştık. Bu seyahatimizin bilinmezliği sebebiyle o kadar ümitsizdik ki...

10 dakika kadar devam eden hafif bir konuşmadan sonra somurtkan yüzleri altındaki vahşi bakışlarıyla bizi bir defa daha süzdükten sonra çıktılar. Biraz yakınımızdaki kışlada bulunan esir askerlerimize gittiler.

Teğmen Popov, başlangıçta Osmanlı esirlerine o kadar iltifat yüzü göstermemişse de sonradan bazılarımız tarafından özel ihtiyaçlarımızın seri bir şekilde giderilmesi için kendi adamlarından birine 200 frank kadar bahşış verdikten sonra bize karşı son derecede riyakârlık göstermiş ve daha ilk defa böyle soğuk muamelesine bu sabah hedef olmuştuk.

Bununla birlikte, bu soğuk muamelenin herhalde Edirne'nin Osmanlı ordusu tarafından işgal edilmesinden doğan büyük bir ümitsizlikten kaynaklandığını pek iyi bir şekilde anladığımızdan dolayı, kat'iyyen müteessir olmayarak göreceğimiz hakaret ve zulümlerin şiddeti nispetinde ordumuzun da büyük büyük başarılar, zaferler elde edeceği ümidiyle teselli oluyorduk.

Tabakof tarafından verilen malum emir üzerine yavaş yavaş hazırlandık. Aradan yarım saat kadar bir zaman geçtikten sonra Teğmen Popov tarafından gönderilen bir çavuş kışlaya gelerek yaya olarak uzun bir seyahat icra edeceğimizden dolayı, eşyalarımızı bağlayıp bırakmamızı ve daha sonra tamamının gönderileceğini söyledi. Ancak Edirne'nin elim düşüşü esnasında bu gibi aldatici vaatlere kapılarak birçok kıymetli eşyalarımızı kaybetmek suretiyle pek acı bir tecrübe yaşamış olduğumuzdan bu gibi iyiliğimizi isteyecek (!) türden uyarılara kulak asacak hiçbir kimse içimizden çıkmadı.

Fakat ne çare ki Londra protokolünün imzasına müteakip sevgili vatanımıza kavuşmak ümidiyle bazı dostlarımız birçok eşya satın aldıkları için mecburen en lüzumlu olanlarını alarak diğerlerini terk ettiler.

Bizim hazırlıklarımız esnasında kışlalarda ahırlarda yerleştirilmiş olan beş bene yakın biçare esir kardeşlerimiz de muhafızların kırbaçları altında kahredici, çeşit çeşit zulüm ve haksızlıklarla geniş askerî eğitim alanında toplandırılmıştı.

Bulduğumuz yeri biz de artık terk etmiş ve ismi anılan mevkiye gelmiştik. Biz de saf saf duran askerlerimizin önlerinde durmaya başladık. Bu anda garip bir vaka cereyan eyledi:

Gospodin Popov, askerimizin derhal bir araya gelip toplanmamasından ötürü gerektiğinde kullanabilmek için pantolonunun önünde ve sağ eline yakın bir yerde yapmış olduğu cebinde taşıdığı “Parabellum” sistemindeki rovelverini⁴ çekti. Her türlü müdafaadan mahrum, hürriyet ve serbestlikleri ellerinden alınmış zavallı masum askerlerimizi tehlide başladığı esnada arkadaşşı Teğmen Tabakof, daha az çılgin olmalı ki Popov’un bu hareketinden son derece canı sıkılarak arkadaşşına Bulgarca:

“Eli, kolu bağlı; kendini müdafaadan mahrum bulunan bu masum askerleri silahla tehdit etmeye sıkılmıyor musun?” dedi.

Saat 10.30 sularındaydı. Askere ekmek dağıtıldıktan ve bizimde eşyalarımız arandıktan sonra hareket emri verildi. Teğmen Tabakof, sevkiyata vazifelendirilmiş olduğundan hayvana binerek öne geçti.

Askerlerimiz, süngülü muhafızlar arasında bölük bölük onu takibe başladılar. Muhafız askerlere cephane verilmekle beraber kesinlikle müsamaha edilmemesi hususunda gizli emirler tebliğ edilmişti. Biz evvelce askerlerimi-

⁴ Mermi yerleştirmeye yarayan kısmı silindirik şeklinde ve namlu gerisinde olan, 6 mermi kapasiteli tek parçadan oluşan bir tabancadır. Halk arasında “Altıpatlar” olarak da bilinmektedir (sad.)

zin önünde olduğumuz halde hareketimiz esnasında kim bilir ne gibi bir düşünceye dayanarak bizi geriye bıraktılar. Zavallı askerlerimiz, savaş meydanında her birisi, birer yiğitlik âbidesi kesilerek siperler içinde, karlar altında aylarca açlık ve susuzluğa tahammül etmişlerdi. Mukaddes vatanımızın o saf ve pak topraklarını, düşmanların kirli, pis çizmeleriyle çiğnemelerine mâni olmuş, düşmanın üstün kuvvetlerine karşı mertçe göğsünü açmışlardı. Hayatını, en mukaddes emellerini bu yolda feda etmeye çalışmışlardı. Vatan için ölmeyi istedikleri halde bugün, kaderin etkisiyle hunhar düşmanın alçak ve sefil silahı altında gururlu bir zabıta ile şımarık askerlerinin keyif ve arzularına tâbi, zalimce emirlerine mecburen itaat eden, ayakları çıplak, pejmürde bir elbiseyle vücutları örtülmüş bir vaziyette tevekkül ederek ilerlediler, ilerlediler.

Biz önümüzden geçip giden bu cesur Türk yavrularına bakarak ağladık ve Edirne'nin feci düşüşüyle mecburen vuku bulan esaretimizi düşünerek şu görüp geçirdiğimiz felaketlerle müthiş bir azap içinde kıvranarak onları takibe başladık. İçimizde 20 yaşında genç ve dinç arkadaşlarımız bulunduğu gibi pek ihtiyar meslektaşlarımız da vardı. Artık biz, bu uzun ve sıkıntılı seyahatte ne kadar büyük sıkıntılara maruz kalacağımızı pek iyi taktir ve tahmin ediyorduk.

Seyahatimizin ilk saati, nispeten sessiz geçiyordu. Gideceğimiz yolun, kat edeceğimiz mesafenin ne kadar olduğunu bilemediğimiz için kalplerimiz Cenab-ı Hakk'a yönelmişti. Süngülü muhafızlarımızın kan dökücü bakışları altında yolumuza devam ediyorduk. Bir saat sonra muhafızlarımız da yorulmuş olmalı ki, beş on dakika kadar istirahat teklifimizi istemeyerek de olsa zorla kabul ettiler. Bir tarafa gitmeyerek oturmamızı, aksi taktirde yapacağı-

mız davranışların hepimiz için felakete sebep olacağını söylediler. Birçok vahim neticeler de doğuracağını ilave ederek on dakika istirahat etmemize müsaade ettiler. Bununla birlikte, tehditkârca birtakım açıklamalardan da vazgeçmediler.

Bu pek kısa olan istirahat müddeti, benim için pek büyük bir nimetti. Zira taşımakta olduğum eşyalarım, yürüme hareketlerimi son derecede zorlaştırıyordu. İlerde bu mecburi seyahatten de geri kalmak suretiyle bir takım felaket ve işkencelere maruz kalmamı netice vereceği çok açık olduğundan derhal üzerimdeki askeri elbiseyi çıkarıp attım. Daha yeni olduğu için bavulumda taşıdığım diğer elbiselerimi giydim ve bir kat çamaşırım dışında fazla olan mevcut eşyalarımı ve kitaplarımı attım, bu suretle dostlar arasında safra atmakta⁵ birinciliği ben elde ettim. İstirahat müddeti pek çabuk geçmişti. Muhafızlar tarafından verilen emir üzerine harekete hazırlanmakta olduğumuz esnada arkadaşlardan birinin güneşin şiddetli etkisiyle bayıldığını görerek aceleyle yardımına koştuk.

Muhafızlarımız, yardım ettiğimiz esnada manidar bir dil ve bir tür alaycı ve memnun bir şekilde:

“Zararı yoktur, bırakınız. Biz onun yanına bir postacı bırakırız. Yavaş yavaş gelir.” gibi insanî tekliflerine (!) tabi ki kulak asmayarak ve kabul etmeyecek karşılık vermedik. Yürümek için güçlü bir hale gelinceye kadar hiçbirimiz arkadaşımızın yanından ayrılmadık. Aradan epey müddet geçmiş ve arkadaşımız da artık baygınlıktan kurtulmuş olduğu için ağır ağır yine yolumuza devam etmeye başlamıştık. İstirahat bölgemizi yarım ve İslimye’yi bir buçuk saat geride bıraktıktan sonra ulaştığımız bir mahalde birdenbire feci bir manzarayı karşımızda bulduk. Bu kanlı sahneyi görür görmez ağlamaya başladık. Biçarelerden, bizden bir saat kadar önce, bu sarp yollardan geçmiş olan zavallı

⁵ Sıkıntı veren bir kimseden veya bir şeyden kurtulmak anlamında kullanılan bir deyimdir (sad.).

askerlerimizden ikisinin yolun kenarındaki hendek içinde vücutlarının değişik yerlerinden yaralı olarak al kanlar içinde cansız bir halde yatmakta olduklarını gördük ve titredik...

Ah Ya Rabbi! Bu ne bir müthiş cinayetti? Her türlü müdafaadan mahrum olan böyle masum zavallı bedbaht esirleri öldürmek, esir diye evet esir diye bu biçareleri şehit etmek, bu hunhar düşmanın tarih sayfalarında şüphesiz pek büyük bir kıymet ve meziyete sahip olacaktır. Zira alçaklar, işlemiş oldukları cinayeti, birbirlerine o kadar memnun bir dille anlatıyorlardı ki...

Bu anda hissettiğimiz nefret ve maruz kaldığımız dehşetin tarifi imkansızdı. Aslında, biz bu kahpe, bu hunhar düşmanlarımızdan birçok alçaklığı beklemekteydik. Fakat ne çare ki, bu lanetçe fikrin bu kadar feci olacağını hiç tahmin edememiştik. Artık cümlemiz, müthiş bir azap içinde kıvranıyor ve Cenab-ı Hakk'a düşmanlarımızın elinden kurtulmak için dua ediyorduk. Bu ana kadar bir derece sessiz devam eden seyahatimiz, artık bu dakikadan itibaren daha heyecanlı ve korkutucu bir hale bürünmüştü.

Zira biz, bu cinayet yalnız şu iki masumun şehadetinden ibaret olmuş olsaydı, kim bilir belki de bir kazaya veyahut başka bir şeye atfederdik diye düşünmekteyken 5-10 dakika ilerledikten sonra diğer bir şehide daha tesadüf ettik. Trakya'da bu vahşilerin işlemiş oldukları hunharca cinayetlerden, içmiş oldukları Müslüman kanından henüz susuzluklarını gidermediklerini anladık ve bu medeni (!) haydutların buralarda birçok Müslüman kanı dökeceklerinden hiç şüphe etmedik.

Bugün akşama kadar bu 3 şehitten başka hiçbir hadiseye denk gelmemiştik. Yalnız yollarda birçok köylülerin köylerini terk ederek Bulgaristan'ın kuzeyine doğru göç etmekte olduklarını gördük. Muhafızlarımız, her rastladık-

ları köylü kabileleriyle uzun müddet görüşüyor ve devamında bize karşı uyguladıkları kahredici muamelelerin şiddetini artırıyorlardı. Köylüler, nefret saçan bakışlarıyla bizi ezmekteyken muhafızlarımıza soru soracak gibi birer bakış yönelterek:

“Sanki, bunları niçin öldürmüyorsunuz” demek istiyorlardı. Artık güneş, yavaş yavaş batmaya başlamıştı. Biz son derecede yorulmuştuk. Gecenin yaklaşması sebebiyle bir mahallede istirahat edeceğimiz ümidiyle teselli bularak adımlarımızı hızlandırmaya başladık. Bu esnada dostlardan biri, simasından daha insafli olduğunu çıkardığı muhafız askerlerinden birine -ki adı geçenin sosyalist olduğunu bilahare anladık- nereye gideceğimizi ve daha ne zamana kadar bu seyahate devam edeceğimizi sordu. Asker, kaçınan bakışlarıyla etrafına bakındıktan sonra kısık bir sesle:

“Ben de bilmiyorum, az ilerimizde giden esir Türk askerlerinin önünde bulunan askerden, akşam kendilerine katılmak için emir aldık” dedi. Bu esnada arkadan gelmekte olan bir asker sert ve soğuk bir sesle haykırdı:

“Hey! Senin esirlerle konuşmaya hakkın yoktur.” Bunun üzerine iki asker arasında kısa bir tartışma ortaya çıktı. Artık biz bu andan itibaren hiçbirisine bir şey sormaya cesaret edemeyerek yolumuza devam etmiştik. Güneş batmış, saat yaklaşık olarak sekize gelmişti. Biz hâlâ muhafızlarımızın ellerindeki süngülerin parıltıları arasında yolumuza devam ediyor, bu seyahatin neticesinin ne olacağını kendi kendimize soruyorduk. Bu esnada ilerde giden bir arkadaşımız “Ay!” diye bağırdı ve ardından hepimizi derin bir korku sardı. Şimdi biz bu meçhul feryadın sebebini anlamak, kalbimizin çarpıntılarını dindirmek için bir yardım bekliyorduk. Zira gecenin bu ürkütücü karanlığı içerisinde ilerlediğimiz bu yolda arkadaşımızın birdenbire bağırması, bizde pek müthiş hatıralar uyandırmaya başlamıştı. Artık hepimiz hızlı adımlarla yürüyorduk.

Aradan bir müddet geçtikten sonra meseleyi öğrendik. Arkadaşımızın böyle feryadına sebep olan şey, yürürken fark edemeyerek ayaklarının iki cesede takılmasındandı. Biz evvelce gördüğümüz üç masum şehidimizden

başka, akşama kadar hiçbir vukuata rastlamadığımız için son derecede gön- lümüz rahat bir haldeydi. Fakat böyle birdenbire vuku bulan bu hadise, hepimizi ürkütmüş olduğundan birbirimize bir tek harf bile söylemeye cesaret edemeyerek yolumuza devam ettik.

Ah Ya Rabbi! Bu ilerlediğimiz yol, kim bilir hangi uçuruma çıkacak, bize ne müthiş cinayetler gösterecekti? Biraz önce rastladığımız iki şehitten beş on metre uzaklaştıktan, biraz daha ilerledikten sonra yol ortasında, şosenin kenarlarındaki hendeklerde ikişer üçer şehidimizin boğazlandığını, düşmanın kâtil süngüleriyle öldürüldüğünü gördük. Muhafızlarımız arasında üç dört kişi müstesna olmak şartıyla hepsi, her bir şehit Türk evladına rastladığımız zaman bize alaycı bakışlar yönelterek sırtıyorlardı. Bizde gördükleri korku ve endişeden o kanlı yüzlerinde manidar bir tebessüm dolaşıyor ve bu durumdan son derecede memnun görünüyorlardı.

O gün akşamüzeri bir mahalde kalacağımızı kuvvetli bir şekilde ümit ettiğimiz için, su tedariki hususunda lakayt davranmıştık. Mataralarımızdaki sular tamamıyla bitmiş ve bu şekilde yorgunluk, susuzluk, hayat endişeleri hepsi bir araya gelmişti. İki üç saat kadar daha birçok şehitlerimizi çiğneyerek mesafe kat ettikten sonra hepimiz pek yorgun bir halde bulunduğumuzdan pek çok defa yaptığımız rica ve istirhamlarımız üzerine on dakika kadar istirahat etmeye zar zor muvaffak olabildik. Bizi en ziyade düşündüren matara- larımızdaki mevcut suların tamamıyla bitmiş olmasıydı. Bu ihtiyacımızın gi- derilmesini muhafızlarımızdan rica ettiğimiz zaman alaycı gülüşler arasında kanlı dudaklarından birkaç kelime döküldü:

“Merak etmeyiniz, şimdi emir verilir, su kesilecek. Siz de suya kanarsınız...”

Aman Ya Rabbi! Bu ne kadar manidar bir cevaptı? Akşamdan beri yüz- lerce şehit askerimizi çiğneyerek geçmekten dolayı üzüntülerimiz ve endişe- lerimiz artık son sınıra dayanmıştı. Arkadaşlarımız, “Buradan hareket etme- yelim, öldüreceklerse burada öldürsünler” gibi konuşmalara başladılar. Bu

esnada birkaç arkadaşımız susuzluktan bayılmak üzereyken, tedbirli bir arkadaşımızın matarasın dibinde ihtiyaten sakladığı üç dört yudum suyla arkadaşımıza biraz daha yürüyebilecek bir güç verebildik. Artık hepimiz müthiş bir azabın pençesinde inliyorduk. Bu esnada Bulgarca'yı iyice öğrenmiş bir arkadaşım koluma girerek:

“Azizim, artık hakkınızı helal edin” dediği zaman, ne olduğunu sordum. Ben hayret dolu bakışlarımla ona bakıyorken, o biraz daha yanıma sokuldu ve kısık bir sesle söze başladı:

“Kardeşim, muhafızlar ne söylüyor biliyor musun?” Ben bu sorunun ne olabileceğini düşündüm ve titremeye başladım. O, devam etti. Muhafızlar diyorlar ki:

“Bunları burada öldürelim. Zaten görüyorsun ya, bizden önce giden askerleri hep öldürmüşler. Biz niçin bunları muhafaza edelim, muhacirleri görmüyor musun? Türk askerleri, tüm köylerimizi ateşe veriyorlar” demesi üzerine bu zamana kadar bir derece soğukkanlılığımı muhafaza etmekteyken, cidden korkmaya başladım. Bununla birlikte, son derecede korkuya kapıldığım halde yine pek az bir zaman içinde dostlar arasında yayılan bu meseleden müteessir olanları, münasip bir dille teskin etmeye gayret ettim. Artık bulunduğumuz mevkiyi terk etmemiz gerekiyordu. Zira belki işleyecekleri hunharca cinayet için burası onlara güzel bir sahneydi. Verdiğimiz karar üzerine buradan kalktık. Muhafızlarımız, bizim bu hareketimizi kendileri için kötü olacağını düşünerek:

“Canım, ne oluyorsunuz, biraz daha istirahat edin” gibi riyakarca birtakım hitaplarda bulunuyorlarsa da biz uğradığımız saldırıyı yolculuk esnasında yürürken daha kolay def edebileceğimizi düşünerek yolumuza devam ettik.

12 Temmuz 1329

Sabah olmuştu biz hâlâ yolumuza devam ediyorduk. Dün sabahtan beri yürümekle bitmeyen bu kanlı yollarda, birçok şehidimizi, adım başı yüzlerce muhacir arabalarında kadın, çocuk binlerce muhaciri görmekteydik. Muhacirlerin yanından geçerken muhafızlarımız:

“Dörtlü sıraya geçin, toplu gidin, askerimiz içinde acemi vardır. Sonra yanlışlık olur” gibi hatırlatmalarda bulunuyordu. Lakin biz, bütün bunlardan, bizi yok etmek için fırsat beklediklerini anladık.

Bu gece daha birçok şehit üzerinden geçerek gece yarısından bir saat sonra Tevardisa diye anılan ve Elena Balkanları eteğinde bulunan büyükçe bir köye geldik. Daha sonra muhafızlarımız içerisinde bulunan ve kendisiyle dönüşümüzde münasebette bulunduğumuz üç sosyalist askerden bazı bilgiler edindik. Bu gece değişik mevkilerde muhafızlarımız cümlemizi öldürmeye ve sonra kendilerinden rütbe üstlerine “Kaçmaya teşebbüs ettikleri

için onları silahla vurmak zorunda kaldık” gibi bazı açıklamalarda bulunmaya karar vermişlerdi. Fakat aralarında ortaya çıkan birkaç karşıt görüş sebebiyle aynı fikirde birleşemediklerinden bu hunharca hıyaneti de işleyemediler. Özellikle Tevardisa köyüne girerken hain bir askerın kafileden daha evvel köye gelerek orada toplanmış olan birçok muhacire:

“Türk askerleri geliyor. Bu gece burada kalacaklar. Kalabalık ile hücum ederek cümlesini öldüreceğiz” gibi birtakım teşviklerde bulunduğunu ve bu fiili bizim köye girdiğimiz esnada gerçekleştireceklerini sosyalist askerlerin silahlı müdafaaları üzerine başarılı olamadıklarını öğrendik. Düşeceğimiz felaket girdabının ne kadar müthiş olduğunu anladık ve düşünerek ağladık.

Evet! Bu çok doğrudu. Çünkü bu köye girerken muhacirler arasından geçtiğimiz esnada bir hareketlenme gördüğümüzden şoseden girmeyerek Balkan eteğinden dolaşp yarım saat kadar fazla bir mesafe kat ederek girmiş ve bu esnada sosyalist askerlerin muhacirlere karşı son derecede tehditkâr bir dil kullandığını görmüştük.

13 Temmuz 1329

Bu geceyi "Tevardisa" köyündeki mektepte geçirdik. Gece yarısından bir saat sonra ancak yatabildiğimizden şafakla beraber hareket etmek üzere kaldırıldığımız vakit, hepimiz pek bitkin bir halde bulunmaktaydık. Kalktığımız zaman saat yediye gelmişti. Muhafızlarımız, hemen hareket edeceğimizi bildirdiler. Dostlar arasında ayaklarından mustarip olmayan hiç kimse yoktu. Bundan dolayı yola böyle çıkmak bizim için cidden çok zordu. Bu hususta muhafızlarımıza yapacağımız müracaatın da hiçbir fayda vermeyeceğini düşündük. İslimye'den hareket ettiğimiz zaman askere üç gün için ancak birer ekmek verildiği halde bize yevmiye verildiğinden ekmek verilmemişti. Ekmek almak üzere yaptığımız müracaatımız da sert bir şekilde reddedilmişti.

Dün akşama kadar aç yürüdüğümüzden bugün ekmek tedarik etmemiz gerekiyordu. Muhafızlarımıza müracaat ettiysek de köy ahalisinin bize ekmek vermek istemedikleri cevabını aldık. Hiçbirimizin birkaç saatten fazla yol yürüyemeyeceği artık aşıkardı. Bu şiddetli ihtiyacımızın giderilmesi için bir tedbir düşündük. Dostlar arasında birer frank toplayarak muhafızlara bahşiş vermeye karar verdik. İçlerinde çavuş, onbaşı bulunmadığından en açık gözlüsünü seçerek yanımıza gizlice çağırdık. Ve dün kendisinin bize cidden iyilik ettiğini, bizi her türlü fenalıktan muhafaza ettiğini, bu nedenle kendisine şükran borçlu olduğumuzdan uygun miktarda bahşiş vermek istediğimizi söyledik. O, memnuniyetle kabul etti. Kendisinin Kırk Kiliseli olduğunu, Türklerle

beraber çok yaşadığını, Türkleri sevdiğini söyledi. Bunun üzerine kendisine yirmi franktan fazla para vererek gittiğimiz yerde daha fazla vereceğimizi vadederek kendimize bir koruyucu edindik. Bu müracaatımız üzerine İslimye ve Zagre'ye telgraf çekerek ekmeksiz kaldığımızı bildirdi. Fakat cevap çok uzadı. Gerçekten bizim Kırk Kiliseli akşama kadar beklemek taraftarı olduysa da muhafızların çoğu yola çıkmamız için ısrar ettiklerinden saat on buçukta cevap gelmeden hareket ettik. Arkadaşların çoğu kunduralarını çıkararak eski ceket ve battaniyelerden imal ettikleri çarıklerle yola çıktı. Dün İslimye Elena yolunun ortasında bu köye gelinceye kadar Tunca Nehri vadisini takiben düz arazide yol kat ettik. Fakat bundan sonraki yolculuğumuz Elena Balkanları dahilinde, sık ormanlar arasında devam edeceğinden cidden çok zorlu olacaktı. Zira pek çok kere tekrarladığımız rica ve ısrarlarımıza rağmen hiç olmazsa bir gün kadar bu köyde istirahat edip bu sarp ve dik Balkanları tırmanmak için kendimizde güç bulduktan sonra hareket etmemize müsaade edilmediği için mecburen Balkanın eğri büğrü şosesini takibe başladık.

Bununla beraber köyde bir gün beklemek de aslında bizim için tehlikeliydi. Çünkü hiçbirimiz dünden beri ekmek yemediğimiz gibi köy ahalisini ikna ile ekmek tedariki de mümkün olmamıştı. Gecikmemiz, açlıktan kaynaklanan takatsizliğimizin artmasına neden olacaktı ve bilahare belki de seyahate devam edemeyerek felaketlerin sebeplerini kendi kendimize hazırlamış olacaktık. Zira muhafızlarımıza amirleri tarafından verilen emirde, yol yürümeye mecali olmayıp bitkin kalanları önemsemeyip yolda terk ederek hızlıca emredilen bölgeye ulaşmaları gerektiğinin tembih edildiğini daha sonra anladık. Zaten akşamdan beri yollarda şehit edilerek al kanlar içerisinde cansız kalan masum askerlerimizin de kafileyi takibe güç yetiremeyerek biraz geri kalmaları sebebiyle katiller tarafından feda edilmiş olduğu artık aşikardı. Tevardisa köyünü terk ederken içimizden hiç olmazsa birkaçının kanını içememelerinin hırçınlığıyla kendilerini zapt edemeyen Bulgar muhacir ve köylüleri, etrafımızı sararak ilk fırsattan istifadeye hazır bir vaziyet almışlardı.

Hatta o kadar ki, bu canavarlardan birkaçı muhafızlarımızı, lanetli teşebüslerine müsamaha etmeye ikna için iki saat kadar takip ederek o yüksek Balkanları tırmanmaktan çekinmemişlerdi. Örneğin kendisiyle birkaç defa İslimye’de görüştüğümüz ve ardından askeriyeye dahil olarak bizden önce hareket eden esir askerlerimiz için tayin edilen muhafızlar arasında girerek o geçtiğimiz yollardaki vahşi ve hunharca cinayetlere iştirak edip pek yorgun düştüğünden dolayı kabileyi takip edemeyerek Tevardisa köyünde kalmış olan bir alçak vardı. Bu alçağın isteği hepimizi öldürmek ve hiçbir milletin esirlerine yapamadığı vahşiyane hareketleri gerçekleştirmek için fırsatlar aramaktaydı. Çünkü bu alçak; zavallı ve mazlum askerlerimize reva görülen zulümleri, işlemiş oldukları alçaklıkları gururla ve övünerek bizim muhafızlarımıza anlatmıştı. Bizden de beş on kişinin yolda bırakılmasını ve bununla beraber asker olduğumuz için üzerimizde para bulunacağından bu durumumuzdan da maddi olarak yararlanmasını tekrar tekrar tavsiye etmişti. Birkaç muhafızı da bu cinayete iştirake teşvik etmişse de hayatımızı, kendilerine borçlu olduğumuz üç sosyalist askerın göstermiş oldukları insaniyet ve müdafaaları üzerine bu alçakların işleyecekleri lanet cinayetler başarıya ulaşamamıştır.

Bununla birlikte Tevardisa köyünde kendisine para vermek suretiyle elde etmiş olduğumuz Kırk Kiliseli asker de kendisi gibi menfaate gözü doymayan bir iki askere para vereceğimizi söyleyerek bize arka çıkmalarını temin etmiş etmişti. Bu şekilde yirmi beş kişilik muhafızlarımızdan yedi sekizini de elde ettiğimizden bugünkü yolculuğumuz bir derece emniyet altındaydı. Tevardisa köyünü yarım saat geride bırakarak Balkanların sarp ve eğri yollarında ilerlediğimiz zaman muhafızlarımızın sürekli devam eden silah sıkma eğlenceleri, bizi biraz kuşkulandırmaktaysa da biz kendilerine karşı itimat etmediğimizi göstererek gücenmelerine sebep olmamak için bu hareketlerini sahte ve zoraki tebessümlerle karşılamaktaydık. Malum köyden ayrıldığımızdan beri geçen şu bir saat zarfında dün akşamki korkunç manzaralara rastlamadığımızdan sınırlarımız bir derece yatışmıştı. Fakat ne çare ki kalbimizin bu sükûneti maalesef uzun müddet devam etmedi, edemedi.

Zira Bulgarlar son derecede kızmıştı. Biraz daha yürüdükten sonra Osmanlı ordusunun Edirne'yi işgali ve Yanbolu üzerine yürütmesi sebebiyle Kızılağaç, Yanbolu, Yeni Zagre ve havalisinin sakinleri topluca köy ve kasabalarını terk etmişlerdi. Rumeli, doğusu ile eski Bulgaristan sınırı olan bu sarp ve yüksek Balkanlardan geçerek eski Bulgaristan'a hicret etmekte olduklarından dün gece rastlamış olduğumuz muhacir kabilelerine toplu olarak bugün de rast gelmeye başladık. O kadar korkmuşlardı ki, korku ve vahşetin izleri yüzlerinden bile okunuyordu. Bununla birlikte, bizi gördükleri vakit gazap ve hiddetli bakışlarıyla bir kere bakıyor ve şiddetle kafalarını sallıyorlardı. Onlara yaklaştığımız zaman küçük bir çocuk "Tureski"⁶ diye yüzümüze bağırıyor ve kadınlar da ellerinde tuttıkları baltalarla bizi tehdit ediyorlardı. Bu sefil muhacir kabilelerinde muharebe sebebiyle erkek nadiren görülmekteydi. Böyle olmakla beraber kabileler arasında bulunan altmışlık ihtiyarlar da ellerindeki kalın düzgün olmayan sopalarını süngü tarzında kullanmakla bize hücum ediyor gibi son derecede gülünç ve garip vaziyetler almaktaydılar. Biz bunların tamamını soğukkanlılıkla karşılıyor, itidalimizi muhafaza ederek ehemmiyet vermiyor gibi görünüyorduk. Muhafızlarımız ise bu serserilerin gülünç ve garip hareketlerini gülücüklerle karşılıyorlardı. Köyden biraz daha uzaklaştığımız zaman yine o dünkü acı ve yürek burkan sahneleri görmeye başladık.

Biçareler, zavallı esir Türk yavruları...! Anadolu'nun en uzak köşelerinden koşup anavatana yapılacak taarruzları def etmek, mukaddes topraklarını kirli ayaklarıyla çiğneyen hunhar düşmanlarını tepelemek için savaş meydanına koşan, harp sahnesinde birçok düşman askerini öldürmeye muvaffak olan ve ne çare ki en sonunda esir düşen bu zavallılar insafsız, gaddar ve hunhar düşmanlarımız tarafından şehit edilmişler! Ahh canavarlar, Türk kanını içmek için hiçbir fırsatı kaçırmamışlar, kollarındaki kuvvet kesilinceye kadar Müslüman süngülemişler de ancak hırslarını teskin edememişler! Hatta bu

⁶ Bulgarca Türk anlamına gelmektedir (sad.).

biçareleri, bu zavallı şehit edilen yavruları ateşte yakmak gibi büyük bir alçaklığı da işlemekten çekinmemişlerdi. Yol kenarında cinsel organları kesilmiş, hendek içlerinde beyinleri ezilmiş, ağaçlar arasında çırılçıplak süngülenmiş şehit askerlerimizi görerek üzüntümüz en üst sınıra ulaşmış ve bu kanlı sahne bizi saatlerce ağlatmıştı.

Bu esnada daha feci ve daha elim bir vakianın şahidi olduk. Dün, gece muhafızları tarafından üç dört yerden süngülenerek öldü zannıyla bir hendeğe fırlatılan mazlum bir askerimiz, birkaç saat baygın bir halde yattıktan sonra kendine gelerek ayağa kalkmış ve yavaş yavaş şoseyi takibe gayret etmişti. Biz bu esnada söz konusu yerden geçtiğimiz için bedbaht yaralı, muhafızlarımız içerisinde bulunan sosyalist askerler tarafından görülerek bize yoldaş edilmişti. İslimiye’deyken bazı küçük hizmetlerde istihdam üzere askerlerimizden sekiz kişi yanımızda bulunuyordu. Bu korkunç seyahatte de bizimle birlikte geldiklerinden bu zavallı yaralıyı onlara emanet etmiş ve onlar da mümkün olduğu kadar dönüşümlü şekilde koluna girerek acılarının teskinine, kolaylıkla yürümesini ve hareketini temine gayret etmişlerdi.

Bedbaht yaralı, geceyi de bizimle beraber bu köyde geçirdiğinden bugünkü seferde de aynı tarzda yardımla bizi takip ediyorlardı. Fakat ne yazık ki zavallı yaralı bu uzun sefere devam edebilecek bir kuvvette olmadığından iki saatlik bir mesafeyi bile bin bir zorlukla kat edebildikten sonra daha fazla yürüyemeyeceğini hissedip arkadaşlarına ağlayarak acınası bir dille:

“Kardeşlerim, hakkınızı helal edin. Ben artık gidemeyeceğim. Şu yollarda gördüğümüz zavallı kardeşlerime kavuşacağım” diyerek bulunduğu yerde oturmuş ve biçarenin bu matemli haliyle cümlemizin içi kalbini yaralamıştı. Biz ağlayarak ve üzülerek yolumuza devam ettiğimiz zaman muhafızlarımızdan iki hunhar da bu zavallı bedbaht yaralının yanında kaldı. Yüz metre kadar ilerledikten sonra bu canavarlar, yaralıyı şosenin kenarındaki kayaya yaslayarak silahlarının dipçiğiyle evvela beynine, sonrada o sefil ve kanlı süngülerini biçarenin kalbine saplayarak şehit ettiler.

Ah Ya Rabbi! Bu ne kadar dehşetli bir sahneydi! Bu faciayı gördüğümüz zaman üzüntümüzden şaşkına dönmüş ve bütün gözlerimiz o şehit edilen bedbaht esire odaklanmıştı. Haydutlar bizi böyle gördükleri zaman sert bir sesle bağırdılar:

“Önünüze bakın, sonra...”

Biz, mecburen bu tehditkar sese karşı susmaya mecbur olduk. Artık derin bir azap içinde şaşkın bir halde gidiyorduk. Aradan biraz zaman geçtikten sonra bu masum şehidin kanını içmek suretiyle kendilerinde büyük bir zevk hisseden vahşiler, kafilemize dahil oldukları vakit diğer pis ruhlu arkadaşlarına Bulgarca:

“İki defa Allah diye bağırdıysa da Allah gelip onu kurtarmadı. Biz yine de öldürdük” dediler ve bize alaycı bakışlarla gülüştüler. Artık bu dakikadan itibaren cümlemizi derin bir sessizlik sardı. Kalplerimiz o kadar çarpıyordu ki...

Gerçekten muhafızlarımız her fırsatta bize yeterli teminat veriyorlar, ka-tiyyen korkmamamızı ve bizim kendilerine sayıyla teslim edildiğimizi beyan ediyorlardı. Fakat biz bu teminata asla inanmıyorduk. Çünkü işlemiş olduk-ları hunharca cinayeti daha biraz evvel kendi gözlerimizle görmüştük. Bunun için bu aldatıcı sözlere hiçbirimiz kat’iyyen güvenemiyorduk. Bugün su ihti-yacımızı mümkün mertebe kolayca temin ettiysek de yiyecek tedarikinde son derecede zorlandık.

Hatta sabahleyin yolda birçok köye rastlayıp ekmek alabileceğimizi ümit ettiysek de maalesef bütün bu ümidimiz kırılmıştı. Zira bütün güzergahımız Balkanın sarp ve eğri yollarıydı. Esasen böyle bir köye rastlamış olsaydık bile Tevardisa köyünde olduğu gibi köylülerin bize ekmek satmaktan kaçınacak-ları şüphesizdi. Takip ettiğimiz bu yolda rastladığımız muhacir kafilelerinden parayla ekmek almak için yaptığımız müracaatımız da nefretle reddedilmek-teydi. İşte bunun için bütün emellerimiz, bütün ümitlerimiz yok olmuştu. Başka bir çare, bir vasıta bulmak da çok zordu. Bu nedenle yine para gücüne

müracaat ederek muhafızlarımıza münasip miktarda bahşiş (!) vererek kendi adlarına muhacirlerden ekmek almalarına muvaffak olduk. Ve bu şekilde en lüks bir lokantada karın doyurmaya yetecek parayla, bir miktar ekmek bularak açlığımızı giderebildik. Akşam olmuştu. Gecenin korkutucu karanlıkları içerisinde biz yine yolumuza devam ediyorduk.

14 Temmuz 1329

Bugün muhafızlarımızla biraz daha yakınlık kurmuş olduğumuzdan kendilerine vaziyetimiz hakkında bazı sorular sormaya cesaret edebildik. Bu dakikalarda hakikaten gözlerimiz önünde bir sinema şeridi gibi geçmekte olan bu cinayet tablolarını görmekten ötürü, bir asabiyetle kendi kendimize bile güvenemeyecek derecede bir ruh haline bürünmüştük. Kendilerine bahşiş vereceğimizi vadettikten sonra dillerini ve tavırlarını değiştirmiş olan muhafızlarımızla ister istemez bu müsamahakâr hareketten istifadeyle henüz biraz resmî bulunan münasebetimizi sahte bir dostluk derecesine kavuşturmaya çalıştık ve biraz da başarılı olduk. Artık hem konuşuyor hem de yolu muza devam ediyorduk. Muhafızlarımız içerisinde Yorgi namında bir derece daha sakin ve halim selim bulunan bir askerden mevcut durum hakkında istediğim bilgilere şöyle cevap verdi:

“Türkler, imzaladıkları anlaşmayı bozarak kendilerinin savaş durumunda bulunmalarından istifadeyle Edirne’ye girmişler. Trakya bölgesinde bulunan bütün Bulgarları kesmişler, bunun dışında sınırı geçerek Yanbolu’ya kadar ilerlemişler. İşte bunun için Bulgar Savaş Bakanlığı da Osmanlı ordusunun gelerek sizi kurtarmaması için sizin Balkanlar arasında bulunan Elena’ya sevk edilmenizi emretti. Türkler daha fazla ilerledikleri taktirde sizi de daha uzaklara gönderecekler, aldığımız talimat bundan ibarettir.”

Aldığım bu malumat hakikaten çok kötüydü. Bu sırada arkadaşlar muhafızlarla konuşarak yürüyorlardı. Gelecekte ne olacağımızı sorduğum vakit, çekingen gözlerle etrafına bakınarak ve yanıma sokularak “Bilmiyorum” dedi. Biraz daha ilerledikten sonra yine sözüne devam etti:

“Şu yollarda gördüğünüz muhacirler, Edirne’den firar etmeyi başaranlar ile Yanbolu, Yeni Zagre ve diğer yerlerde bulunanlardı. Yeni Zagre’den gelen muhacirler, Türklerin bahsettiğim bölgedeki çoluk çocuk tamamını kesmiş olduklarını söylüyorlardı. Yollarda rastlanılan muhacirlerle muhafızlarımız arasında geçen konuşmalar sonucunda muhacirlerin, Türklerin birtakım zulümlerde bulduklarına dair vermiş oldukları bilgiler üzerine önde giden Osmanlıların çoğunun öldürüldüğünü söyledi.”

Fakat ben düşünmeye başlamıştım. Çünkü Yorgi’nin ifadesi, hakikaten pek manidardı. “Osmanlı ordusu daha fazla ilerlediği taktirde bizim ne olacağımız belli değilmiş!” cümlesinin taşıdığı manayı düşünürken şaşkın adımlarla yolda ilerliyorduk. Artık son derece ümitsiz bir haldeydim. Çünkü bu açığa çıkan sözlerle öğrenmişim ki, istikbalimiz korkunç bir uçurumun kenarında uyukluyor, verilecek bir atılma emrini hazırda bekliyordu. Beş altı ay her türlü mahrumiyete, zulüm ve işkenceye katlanarak müdafaasına giriştiğimiz hayatımız, artık son derecede öldürücü bir mevkide bulunduğu bir zamanda mukaddes Edirne’mizin Osmanlı ordusu tarafından geri alındığı haberini, kibir ve gururlarından ne yapacaklarını bilemeyen bir Bulgar dilinden duymakla sönüyor, geçirmekte olduğumuz o bunalımlı dakikaları, o ızdıraplı anları unutuyorduk.

Artık biz son derece mutluyduk. Zira birkaç günden beri ufukları kaplayan o kötü felaket bulutlarının ürkütücü karanlıkları arasında bir güneşin doğuşuyla seviniyorduk. Ben yine düşünceli adımlarla ilerlerken Edirne’mizin o muazzam, o mukaddes beldemizin düşmanın gazap elinden; kirli, zehirli pençesinden kurtuluşu ümidiyle kalbimde pek büyük bir saadet hissediyordum. Şüphesiz 4 aydır o muhteşem mabetlerimizin mukaddes minarelerini

kirleten düşman bayrakları, zillet toprağına, layık olduğı sefil dereceye parçalanarak fırlatılmıştı. Artık benim için Elena felaketinin, Edirne'nin geri alınması sebebiyle son derecede ümitsiz olan düşmanın kancıkça intikamının hiçbir ehemmiyeti yoktu.

“Öyle istiyordum ki, artık ben öleyim fakat Osmanlılık yükselsin. Ben ısırap çekeyim, Türklük payidar olsun... Millet yakın bir zamanda kahpe düşmanın işlediğı vahşi cinayetlerin hesabını birer birer soracaktır” gibi düşüncelerin yaptığı etkiyle yol alıyor; mevkim, vaziyetimi hatta her şeyimi unuttuyordum. Akşam olmaya başlamıştı. Elena'ya daha yirmi beş kilometre mesafe vardı. Arkadaşlardan bazıları yürümeyecek bir halde buldukları esnada alaturka saat 10.30'u gösteriyordu. Artık bu gece de karanlıkta yürümek mecburiyeti hasıl olmuştu. Normal bir yürüyüşle saatte beş kilometre kat edilmesine nazaran Elena'ya ancak 5 saat sonra kavuşabilecektik. Bununla birlikte aramızda bulunan ihtiyar arkadaşlarımız için de her yarım saatte on beş dakika kadar istirahat etmek mecburiyeti de ilave edildiğı taktirde ancak gece yarısı kasabaya varabilecektik. Halbuki biz dün geceki yolculuğumuz esnasında geçirdiğimiz tehlikeleri düşündüğümüz zaman, gece kat'iyen yolda bulunmamamız gerektiğine karar verdik. Sonra muhafızların her birine ayrı ayrı rica ve istirahatda bulunarak bu geceyi münasip bir yerde geçirmek üzere onları ikna ettik. Kırk Kiliseli asker, bu hususta da cidden pek büyük faaliyet gösterdi. İsteklerimizi kabul ettirmek için çok çalıştı ve nihayet arkadaşlarını da kandırdı. Bir saat kadar daha yürüdükten sonra tesadüf ettiğimiz köy, geceyi geçirmek için pek münasip bir yerdi. Elena'ya on yedi kilometre mesafede bulunan bu yerde bir hana rasgelmiş olmasaydık bile yine bu havalide açık bir mola yeri edinecektik. Çünkü kafilemizin çoğı, bir saatten beri son kuvvetlerini de sarfetmiş oldukları gibi bir dostumuz da dönüşümlü olarak askerlerimizin sırtlarında taşıyorlardı.

Zavallı dostumuz, artık hayattan ümidini kesmişti. Yolda arkadaşlardan geri kalanların ne kadar büyük felakete uğradıklarını görmüş olduğundan,

ümitsiz bir halde sevgili ve itaatkâr askerlerimizin omuzunda taşındıkça gözleri yaşıyor, Türklüğün bu saf âlicenap askerlerini takdir ediyordu. Bu gece uygun gördüğümüz hana yaklaştığımız zaman şiddetli bir yağmur başladı. Şimşek ışıkları, Balkanın ürkütücü karanlıklarını aydınlatırken gök gürültüleri uzak ufuklara kadar ulaşıyordu. Birçoklarımızda muşamba ve pelerin mevcut olmadığından, bulunanlar da yolda atmış olduklarından bu şiddetli yağmurdan pek ziyade etkilenmekteydik. Fakat artık hana gelmiştik. Bu han, Eski Bulgar bakanlarından birinin olup meyilli bir arazi üzerine bir kat olarak inşa edilmiş ve küçük bir sofayla ahır gibi iki küçük odadan oluşuyordu. Hanın bir tarafında küçük bir ahır mevcuttu. Bununla birlikte, han diye anılan bu büyük kümes senelerdir metruk olup çökmeye meyilli bir haldeydi. Böyle olmakla beraber burası bizim için muhteşem bir köşktü. Muhafızlarımız evvela küçük odaları bize çok gördüklerinden bizi ahıra balık istifi gibi yerleştirdiler.

Hakikaten, bizim bu sefalet yerindeki rahatsızlığımız çok doğal olduğu halde bu sefaletin yok olacağını düşünmekle daha büyük sıkıntılara maruz kalacağımızı hatırlayarak teselli oluyor ve Cenab-ı Hakka şükrediyorduk. Artık güneş tamamen batmış, gecenin karanlığı her tarafı istila etmişti. Biz bu sebeple bu karanlık yerde birbirimizi ayırt edemiyorduk. Şiddetli yağmur dolayısıyla on beş yirmi dakika kadar bir zaman zarfında husule gelen karışıklık arasında dostlarımızdan kimsenin kaybolmamış olduğundan emin olabilmek ve bu suretle müsterih olmak için her birimizin ismini birer birer yüksek sesle tekrar ediyor ve “Buradayım” cevabını aldıktan sonra rahat bir nefes alıyorduk.

Muhafızlarımız, bizi evvelce ahırlara yerleştirdikleri halde kim bilir ne düşündüler ki yarım saat sonra yanımıza gelerek bir kısmımızı odalara götürdüler ve böyle bir yerde bundan daha muntazam, bundan daha güvenilir bir mesken edilmenin mümkün olmayacağını da beyan ederek bize teminat vermekten geri kalmadılar. Yalnız bir gece için misafir olduğumuz bu harap ve metruk hanın önündeki saçakları altına muhacirlerden yüz kadarı toplanarak

yağmurdan kendilerini muhafazaya çalışıyorlardı. Ve bir kısmı da eşyalarını taşıyan arabaların altına girerek bu suretle kendilerine bir sığınak buluyorlardı.

Semayı istila eden kara bulutların arasından ara sıra bir şimşek parlıyordu. Ona müteakip işitilen gök gürültüleri gecenin boşluklarını devirerek uzak ufuklara aksediyordu. Biz büyük bir azap içinde, bu korkunç ve zulümlü felaket bölgesinde otururken istikbalimizin ne kadar tehlikede olduğunu düşündükçe ağlıyor, bununla beraber medeni cesaretimizi muhafaza için yine birbirimizi sakinleştirmeye çalışıyorduk. Çünkü yaptığımız istirahat ricasını tereddütsüz kabul ederek şu dakikada bulunmakta olduğumuz bu kirli han içinde bu geceyi geçirmeyi kabul eden muhafızlarımız için bu halimiz şüphesiz en güzel bir fırsattı. Yağmurun şiddetinden kendimizi muhafaza için sığındığımız bu han, kim bilir yarın ne kadar feci bir manzara ile karşılaşacaktı? Artık buna hiç şüphe etmiyorduk. Zira evvelce bizi değişik şekillerle tehdit edip öldürmek isteyen muhafızlarımızın, sonraları almış oldukları insanî (!) vaziyete itimat ederek kendimizi böyle bir girdaba sürüklememiz şüphesiz büyük felaketlerle sonucu kabullenmek olacaktı. İşledikleri zulümlerde doyamadıkları Türk kanını içmekle mutlu olarak komutanlarının karşılıklarına çıkacak:

“Türkler mi? Onlar kaçtılar, kaçmak istediler. İşte biz de onları geberttik!” diyerek iftihar edecek ve bu hareketleriyle büyük bir zafer (!) kazanmışlar gibi komutanları tarafından belki ödüllendirileceklerdi. Biliyorduk. Bütün bunlar, o mukaddes Edirne’imizin geri alındığı içindi. Fakat zararı yok, bizi öldürsünler. Bizi bir zamanlar vatanımızın ikinci başkenti olan Edirne’imiz için en korkunç felaketlere sürüklesinler, biz ümitsiz olmayız...

Birçok kahpeliklerle bu katillerin almış oldukları sevgili Edirne’imizin, Osmanlılar tarafından geri alınmasıyla son derece kızmış olan canavarlar, şüphesiz bu gibi cinayeti işlemekten hiçbir zaman geri durmayacaklardır.

Biz bütün bu düşüncelerle uğraşırken muhafızlarımızın ellerinde bulunan süngüler gecenin karanlıkları arasında bile parılıyordu. Uyumak imkansızdı. Çünkü her dakika ölümü bekliyorduk. Gecenin yarısı olduğu halde uyumadığımızı gören muhafızlar yavaş yavaş yanımıza sokuluyor:

“Sabah olacak, niçin uyumuyorsunuz?” sorusunu yöneltiyorlardı. Biz bu manidar soru karşısında susuyor ve yine düşünmeye başlıyorduk. Akşamdan beri yağın yağmurlar artık dinmişti. Dostlarımızdan bazıları uyumak istedikleri halde muhacirlerin saldırıları ve muhafızların suikastı gibi iki tehlike arasında bulunduğumuzu hatırlayarak bundan da vazgeçmişlerdi. Fakat muhafızlar, bizim uyanık olduğumuzu bildiklerinden dolayı hiçbir şey yapmamışlardı. Esasen sabah da oluyordu.

15 Temmuz 1329

Güneşin nurlu huzmeleri, Balkanların yüksek zirvelerini öperken, gecelerin hanın saçakları altında pinekleyen haşeratın çirkin seslerini birdenbire duymuştuk. Bu esnada muhafızlarımız, artık derhal yola çıkmamız gerektiğini emrettiler. Dün sabah bin bir zorlukla ele geçirebildiğimiz birer lokma ekmekten başka hiçbir şey yemediğimizden açlık son derece ehemmiyetli bir meseleydi. Bununla birlikte kasabaya ancak on yedi kilometre kadar bir mesafe kaldığı için öğleden sonra herhalde karnımızı doyurmak mutluluğuna sahip olabileceğiz ümidiyle teselli oluyorduk. Hepimiz hazırlanmıştık. Usul üzerine dörder olarak sayıldıktan sonra “Arş” komutu verildi ve yürümeye başladık. Muhafızlarımız bugün, bize daha fazla iltifat ettikleri gibi geçtiğimiz yollarda da dünkü feci manzaralara, bedbaht şehitlere rastlamayarak müsterrih adımlarla ilerliyorduk. Muhafızlarımızla dünkü gibi yine görüşüyor ve nispeten daha yumuşak cevaplar alıyorduk. Şüphesiz biz bu halden son derecede memnunduk. Bununla birlikte yine kalplerimizde bir korku mevcuttu. Artık her kilometreyi geçtikçe küçük çocuklar gibi seviniyor, neşemizi dışa vuruyorduk. Kasabaya yaklaştıkça köylere daha çok rasgeldiğimiz gibi şose-lerde de arabalara ve merkebe binmiş köylülere tesadüf ediyorduk.

Elena’ya sekiz kilometre kadar bir mesafe kalmıştır. Uzaktan bir süvarinin bize doğru süratle geldiğini gördük. Biz süvarinin böyle süratle üzerimize

doğru gelmesinin sebebini bilmediğimiz için derin bir ümitsizlikle ilerlerken, bunun belki bizim için işin sonucunda pek büyük felaketler doğuracağını düşünüyör ve bu suretle son derecede ümitsizliğe kapılıyorduk. Aradan biraz zaman geçtikten sonra süvari bize yetişerek muhafızlarımıza bir kâğıt verdi. Acaba bu ne olabilirdi? İşte biz metnini henüz bilmediğimiz bu soruyu düşünürken muhafızlarımızdan birisi gelen kâğıdı okumaya başladı. Şimdi biz onun yüz işaretlerinden, tavırlarından manalar çıkarmaya çalışıyor ve daha bu gibi felaketler göreceğimizi düşünüyorduk. Fakat çok geçmedi, iş anlaşıldı. Bu, akşam gönderilen bir telgraftı. Telgrafı okuyan muhafız biraz sonra bize yüksek sesle telgrafın “Askerlerimizin Elena’da bırakılarak bizim Yeni Zagre’ye gönderileceğimize” dair olduğunu beyan etti. Aynı zamanda bizim yanlışlıkla yola çıkarıldığımızdan, hemen geri dönmemizin de gerektiğinin ilave edildiğini söyledi. Fakat bu haber hepimizi düşündürdü. Zaten iki gündür ekmek yemediğimiz gibi sıkıntılarla dolu seferden de çok yorgun düşmüştük. Bundan dolayı geriye dönmek bizim için son derecede büyük bir felaket olacaktı. Esasen iki üç gün daha aç yürümek, iki üç gün daha birçok felaketlere maruz kalmak, kasabaya yaklaşmakla son bulduğunu zannettiğimiz ölüm bunalımlarını tekrar geçirmek bizim için o kadar zor ve o kadar fenaydı ki hiç düşünmek istemiyorduk. Bu kötü haberle birbirimize ümitsiz bakışlar atarken hepimizin kalbinde ansızın bir isyan hissi uyanmıştı ki hep bir ağızdan bağırdık:

“Bir adım geriye gitmeyiz!”

Biz pek fena neticeler doğuracağını bağırdıktan sonra düşünebildiğimiz bu isyan için bin türlü sıkıntıya maruz kalacağımızı beklerken, muhafızlarımız da böyle bir cevabı bekliyorlarmış gibi sözlerimizi tekrar ettiler:

“Bir adım geriye gitmeyiz!”

Biz muhafızlarımızın birdenbire ortaya çıkan bu isyanı üzerine, bizi son derece ezeceklerine bütün kalbimizle inandığımız bir zamanda bu ısrarımızı kabul etmelerinin bir hile, tuzak olmasından şüphe ediyorduk. Fakat mesele pek ciddi idi. Hepimiz şaşkın bakışlarla birbirimize bakıyor, muhafızların bu

lütfundan (!) son derece memnun oluyorduk. Hatta bir ara muhafızlarımızdan birisi Bulgar diliyle “Ne olursa olsun gitmeyelim, bu kadar yolu yürüdükten sonra geriye dönecek olursak...” sözünü bitiremeden arkadaşı cevap vermiş, “Gitmeyiz.”

Bulgarcaı çok iyi bilen arkadaşımız, bunu bize söylediği zaman o kadar sevinmiş, o kadar memnun olmuşuk ki... Artık içimiz tamamen rahatlamıştı. Zira muhafızlarımızın isyanımıza katılması çok mühim bir meseleydi. Esasen onlar da mevcut olan ekmeklerini bitirdikleri gibi çoğunun ayakları kabarmış, neredeyse hepsi halsiz ve bitkin düşmüşlerdi. Azmimizi, geriye dönmek hususundaki ısrarımızı uygun bulan muhafızlarımız bize nazik (!) bir dille:

“Şimdi biz geri dönmeyiz, doğru Elena’ya gideriz. Komutan sorduğu vakit, işi size bırakır. Çok ısrar ettik, dönmediler. Biz de buraya kadar getirmeye mecbur olduk, diyerek bu şekilde hiç olmazsa birkaç gün istirahat ettikten sonra geri döneriz” dediler. Biz bunu da, bu sorumluluğu da kabul etmiştik. Çünkü istikbali düşünmekten aciz bir konumdaydık. Çünkü açtık, yürüyemiyorduk. Muhafızlarımız, tekliflerinin tarafımızdan kabul edilmesi sebebiyle büyük memnuniyet duyarak yola devam etmemizi emrettiler. Kasabaya yaklaştığımız için seri adımlarla ilerlerken çok seviniyorduk. İki saat sonra çoluk çocuk, kadın yüzlerce insanın şaşkın bakışları arasında kasabaya girdik. Doğru ilçe kaymakamı ile müfreze komutanı Teğmen Tabakof’un yanına götürüldük. Çok önceden boşaltılan bir mektebe yerleştirildik.

Elena kasabası, gayet küçük ve çok yakın bir zamanda trenle meşhur şehirlere bağlanmış olduğundan beş bin esir askerimizin ekmek tedariki hususunda ne kadar çok sıkıntı karşısında bulduklarını anladık. Biçarelere günlük yarım ekmek dağıtılmaktaymış! Ah bunlarla ne yapacaklardı? Benizleri sararmış, kahrolmuş, perişan, büyük bir azap içinde kıvrandıklarını işittiğimiz zaman o kadar üzüldük ki...

Doğrusu ekmek tedariki için biz de nice sıkıntılara maruz kaldık. Fırınlarda ekmek bulunmadığından evlerden toplanmak suretiyle birer ekmek te-

darik edilebilmişti. Muhafızlarımıza yol esnasında bahşiş vereceğimizi vadettiğimizden ve herhalde bugün yahut yarın yine onların koruması altında olarak geri döneceğimizden dolayı yeterli miktarda para vermeyi dostlar arasında uygun gördük. Muhafızlarımız, vaadimizi yerine getirmekten geri kalmadığımız için çok memnun oldular. Çünkü kendileri aracılığıyla sattığımız iki üç kuruşluk eşya ve araç gereç için birer ikişer frank da onlara vermek suretiyle istikbalimizi temin ettiğimiz gibi her birimiz ayrı ayrı bahşiş de verdik. Müfrez Komutanı Tabakof, muhafızlarımız içerisinde çavuş olmadığını görerek içlerinden birisini geçici çavuş tayin etmişti. Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra Tabakof, bu çavuşu bize göndererek yarın sabah erkenden Yeni Zagre'ye doğru hareket edeceğimizi haber vermişti. Halbuki biz henüz ayaklarımızın kabarıklıklarını geçirmek için tuzlu su banyosu yapmakta ve çıkan nasırları ispiro ile ovuşturmakta verdiğimiz bu haber, bizi son derecede düşündürdü. Çünkü biz hiç olmazsa iki üç gün istirahat ettikten sonra yola çıkarılacağımızı ümit ediyorduk.

Şimdi biz zor bir durumda kalmıştık. Bunun için çavuşa Tabakof'a rica ederek mümkün olduğu takdirde kendisini görmemize müsaade etmesini istirham ettik. Fakat çavuş, bizim bu isteğimizi dinlemediği gibi hiddetle bağırarak:

“Ben aldığım emri size tebliğ ettim. Tekrar gidip kendisinden bir şey soramam, kurallarımız böyledir...” dedi. Bu cevap bir bomba gibi yanımızda patladığından düşünmeye başladık. Ve en sonunda Kırk Kiliseli askeri de işin içine sokarak bin bir zorlukla çavuşu, Tabakof'un yanına gönderdik. Biz, gelecek cevabın ret olacağını düşündüğümüz esnada çavuş geri döndü ve yüksek sesle:

“Dinleyiniz! Tabakof, sizin yanınıza gelmek istemiyor ve yarın sabah erkenden yola çıkmanızı emrediyor. Gidemeyecek derecede hasta olanların daha sonra sevk olunmak üzere burada kalmasını bildiriyor” dediği zaman sinirimizden ne yapacağımızı şaşırılmıştık. Esasen artık gitmekten başka bir çare kalmamıştı. Bunun için ihtiyaçlarımızı tamamlamaya başladık. Fakat

dostlarımızın çoğu, ayaklarından muzdarip olduğundan birer çarık aldılar ve bir güzellik olmak üzere muhafızlarımıza da birer çarık hediye ettiler. Bu esnada aklımıza bir tedbir geldi. Muhafızlarımızın çavuşuyla Kırk Kiliseli askeri çağırarak, gelirken pek çok sıkıntı çektiğimizi ve kendilerinin de bizim gibi yorgun düştüklerini söyleyerek ücreti tarafımızdan verilmek üzere araba kiralamak için Tabakof'tan müsaade alınmasını rica ettik. Her arabaya bizden dört kendilerinden bir kişi binmek şartıyla bir antlaşma yaparak her ikisini de Tabakof'a gönderdik.

Ordumuzun ileri harekate devam etmemesi ve muhacirlerin de yavaş yavaş köylerine geri dönmeleri sebebiyle iki gün evvel bize karşı yansıtıkları kin ve garaz yavaş yavaş yok olmaya başlamış olduğundan Tabakof, araba kiralamak hususundaki teklifimizi kabul ederek müsaade etmişti. Onlar Tabakof'un yanından dönerek teklifimizin kabul edildiğini söyledikleri zaman biz çok sevinmiş ve hemen Elena'da mevcut arabacıları çağırarak pazarlığa başlamıştık. Bir saat kadar uğraştıktan sonra normalde yirmi franka karşılık kiralanan arabaları, ancak yüzer franka kiralayabildik. Fakat onlar, bunun bize mahsus bir lütuf olduğunu söylemekten de çekinmediler.

Aslında bu bizim için bir lütuftu. Biz bir kişi için yüze frank vermeye bile razıydık. Bunun için son derecede memnunduk. Gerek muhafızların ve gerekse ahalinin kindar bakışları artık değişmiş olduğundan dönüşte bir tehlikeye maruz kalmayacağımıza emindik. Aynı zamanda muhacirlerin mümkün süratle köylerine geri dönmeleri için de her tarafa jandarmalar gönderildiğinden bu tehlike de yok olmuştu. Zaten ahali artık rahattı. Zira hükümet, Türk ordusunun artık ilerlemeyeceğini beyan ederek herkese teminat vermişti. Hatta bizim geriye gönderilmemiz de şüphesiz bundan ötürüydü. Bunun üzerine pek yorgun bir halde olduğumuzdan ve yarın yine yolculuğumuza devam edeceğimizden daha akşamdan rahat nefeslerle uyumuştuk.

16-17 Temmuz 1329

Bugünleri araba seyahatiyle geçirdik. Elhamdülillah, yol esnasında hiçbir üzücü vakaya rastlamıyorduk. Bulgarlar, vahşetlerinin, hunharlıklarının izlerini ortadan kaldırmak hususunda o kadar acele etmişler ki... Biçare şehitlerimizin mübarek cesetlerini birkaç kıptî marifetiyle o kirli toprakların sinesine emanet ediyorlar ve bir Bulgar da bunların başında duruyordu. Bununla birlikte yollarda görülen kırmızı kan lekeleri, üç gün evvel işlenen cinayetlerin birer şahidiydi. Biz daha geçen gün ıstıraplar, bin bir türlü tehlikeler içerisinde geçtiğimiz yolları, şimdi hızlıca aşılıyor, tepeler ağaçlar bize hep o günkü korkunç cinayetleri hatırlatıyordu. Fakat biz elem döken ağlayışla kara topraklar üstünde terk edilip bırakılan mübarek cesetleri, liğme liğme edilen muazzez şehitlerimize, asil ve necip Türk yavrularına çok üzgün bir şekilde veda ediyorduk. Muhafızlarımızla bugün daha iyi konuşuyorduk. Onlar bir aralık iki gün önce bizim için yapmak istedikleri şeyleri söylemeye başladılar, fakat asla utanmadılar. Ve canice teşebbüslerini, her bir şeyi söylediler. Lakin biz hiçbir şey söylemiyor ve bütün bunlar karşısında suskunla mukabelede bulunuyorduk.

Yeni Zagre'ye yakın Kortenski ilçesinde dostlar arasında topladığımız paranın geri kalanıyla muhafızlarımıza bir kır ziyafeti hazırladık. Bu esnada Kırk Kiliseli askere de vadettiğimiz bahşîşi vermeyi unutmadık. Esasen bu

asker, ikide bir yanımıza sokularak vaadimizi hatırlatmakta ve henüz Yeni Zagre'ye geldiğimiz gibi Yeni Zagre'den İslimye'ye de beraber gideceğimizi hatırlatmaktaydı. Vardığımız yer Yeni Zagre idi. Kasabaya girdiğimiz esnada evvelce burada bulunan Osmanlı esirlerini görmediğimizden ötürü bir ümitsizlik azabı içindeydik, fakat bu çok sürmedi. Artık Bulgarlar, işgal ettikleri zaman ünvanını Odrina diye değiştirmiş oldukları o mukaddes Edirne'mizin, o güzel muhterem şehrin Osmanlılar tarafından geri alınmış olduğunu sokaklarda ilan ediyorlardı. Bundan bir ay evvel esaretimizin başlarında bizi kahredici ve kindar bakışlarla zehirlemek isteyen Bulgarlar, kendileri için pek büyük bir uğursuzluğa sahip olan bu haberi, üzülen ve ilan ettiklerinden bize gayret nazik davranıyorlardı.

Ah Ya Rabbi... Artık o kadar mutluyduk ki... Kasabaya girdiğimiz esnada göremediğimiz sevgili kardeşlerimizle Türklüğün o güzel yürekli yiğitlerini, her türlü cinayeti işlemekten çekinmeyen vahşiler tarafından öldürüldüklerini zannetmiş ve bundan dolayı ümitsizliğe kapılmıştık. İşte artık anlıyorduk ki bunlar da Kazanlık'a⁷ gönderilmişler. Fakat mümkün mü? Biz Bulgarlara bu muazzez kardeşlerimizin durumlarına dair yönelttiğimiz soruya, "Kazanlık'a gittiler" şeklinde cevap vermelerini farklı düşündüğümüz için kat'iyen tatmin olamıyorduk. Üzüntümüzün sebebini keşfetmiş olan ve bizimle birlikte Elena'ya kadar yoldaşlık edip yine bizimle geri dönen ve bize karşı fazlasıyla insanlık gösteren sosyalist asker, bulunduğumuz yere gelerek dedi ki:

"İçinizi rahat tutunuz, buradaki kardeşleriniz Kazanlık'tadır." Biz bu ansızın gelen haberle o kadar sevinmiştik ki... Zira, dostlarımızın buradan kaybolmalarıyla bizim buraya nakillerimizin birçok sebebi olduğuna tam olarak kanaat getirdik. Esasen bütün endişemiz bundan dolayıydı. Sosyalist askere çokça teşekkür ettikten sonra bizden uzaklaştı. Bu asker, hakikaten yüce gönüllüydü. Zira bizi en büyük felaketlerden, en kanlı cinayetlerden kurtaran

⁷ Bulgaristan'da bulunan bir sanayi şehirdir. Gül Diyarı olarak bilinmektedir. Osmanlı dönemi boyunca tamamıyla Türk ve Müslüman bir şehir olarak kalmıştır (sad.).

bu ve arkadaşlarıydı. Ah eğer bunlar olmasaydı, biz ne kadar çabuk bir zaman içinde hayata veda edecektik. Onun için bütün hayatımızı bu askerlere borçluyduk. Bulgarlar şu son günlerde bize gayet iltifat gösteriyor ve sahte tebesümelerini bir türlü terk etmiyorlardı.

Burada dört gün kadar durduktan sonra ortalıkta evvelce buradan Kazanlık'a sevk edilen Osmanlı esirlerinin tekrar dönüşlerine izin verildiği için bizim de eski mevkiimiz olan İslimye'ye gönderilmemiz gerektiğine dair bir söylenti yayıldı. Aslında, bu çok doğru bir havadisti. Zira aradan az bir müddet geçtikten sonra müfreze komutanının gönderdiği bir çavuş, bize İslimye'ye hareket etmek üzere hazırlıklara başlamamızı söyledi. Şüphesiz, biz buna çok fazla seviniyor ve mukaddes vatanımıza kavuşmamıza pek az bir zaman kaldığını düşünerek kalbimiz ferahlıyordu. Bu geceyi de burada geçirdikten sonra sabahleyin trenle İslimye'ye sevk olunduk.

İslimye... Bu belde, şüphesiz bizim için çok güzeldi. Esasen biz burada çok zaman kalmış ve bin bir türlü sıkıntılar içinde Elena'ya sevk edilmiştik. Onun için burası, bize gayet iyi bir yerdi. Aradan pek az bir müddet geçtikten sonra bizimle beraber İslimye'ye gönderilen beş bin esirimiz de buraya dönmüştü. Fakat bu gelenler birçok arkadaşını kaybetmiş ve Bulgarlar birçok zulmü gerçekleştirmekten çekinmemişlerdi. Hatta bu anlamda on iki yerinden yaralı olup üç gün sonra bulunduğu çukurdan kalkıp yürüyerek İslimye'ye gelen Ali Onbaşı da bulunmaktaydı. Bulgarlar, o bizim geçtiğimiz sarp yollarda dört yüz doksan esirimizi değişik şekillerde öldürmüşler ve

daha sonra yakmışlar. Esasen canavarlar, işledikleri cinayetten utanç duymamışlar ki...

Bir belge olmak üzere Osman namında bir askerin Anadolu'da bulunan arkadaşına hitaben birine yazdırdığı mektubun kopyasını aynen aktarıyorum. Bakınız! Bu "Medeniyiz!" diye haykıran canavarlar neler yapmışlar? İşte okuyunuz ve ağlayınız.

"Mart'ın on ikinci günü Cevizlik istikametinde müdafaa etmekteyken şehirde bir kargaşa çıkıp Edirne'nin düştüğü ilan edildi. Bulduğumuz yer fevkalade korunaklı olduğundan Bulgarların attıkları şarapnelardan kat'iyen etkilenmiyorduk. Fakat ne çare ki, artık kale tamamıyla ele geçirilmiş ve biz de düşmana esir düşmüştük. Bulgarlar, esaretimizin başlangıcında bizi Kokarca köyünde bekletti. Sonra bizi Sarayıçi'ne gönderdi. Sayımız burada her gün, her saat artmaktaydı. Muharebeden yorgun düştüğümüz halde dört gün ekmezsiz Sarayıçi'nde bekledik. Bundan sonra bir gün için beş kişiye bir tayın ekmeği vermeye başladılar. Burada on dört gün kadar kaldıktan sonra bin bir türlü sıkıntı içinde Bosna köyüne gönderdiler. Burada da altı gün ekmezsiz kaldık. Bazı defa birer küflü galeta ekmeği, hepimizin ortasına atılarak bir lokma için gösterdiğimiz can atmayı bu katiller, karşımıza geçerek seyretdiyorlardı. Burada üç buçuk ay kalarak her gün istihkâmlar etrafında birbirine geçen dikenli tel örgüleri bize ayırttılar. Artık hiçbirimizde sağlam el kalmamıştı. Burada her türlü rezalet yapılıyordu.

Yirmi paraya pasaport vermek âdet olmuştu. Birçok arkadaşlarımız gördükleri kahredici muameleden öldürüldükleri gibi birçokları da üzerlerinde kıymetli eşyanın bulunması sebebiyle süngü ve tüfikle öldürüldüler. Her gün hepimiz ölümlerle pençeleşiyorduk. Havaların iyice ısınmaması sebebiyle soğuk şiddetinden etkilenenler de vardı. Bir müddet sonra bizi İslimye'den

Elena'ya sevk ettiler. Yanbolu'ya vardığımız zaman aramızdan dört yüz doksan kişi eksilmişti. Zayıflıktan yürüyemeyenler, dönüp arkasına bakanlar, ağır yaralı olanlar hep birer fırsatta öldürüldüler. Biz Balkanları aşarken vücudunda bir kurşun ve bir süngü yarası olan Tosun Ali Onbaşı'yı on yerden daha süngüleyerek bir çukura fırlattılar, alçaklar...

Biz canavarların işlemiş oldukları bu cinayeti gördükten sonra artık ölümden değil, yaşamaktan korkuyorduk. Arkadan patlayan tüfekler, bir adım ileride yanımızda bulunan arkadaşımızı bir burgu gibi delerek devirir, o kara kanlı topraklara sererdi.

Ah Ya Rabbi... Geçirdiğimiz bu dakikalar o kadar tehlikeliydi ki... Savaş meydanında düşmanla pençelediğimiz esnada ölmediğimize pişmanlık duyuyorduk. Zira oradaki şehadetin kutsiyeti daha büyüktü. Heyhat ki, biz o gün belki az bir zaman sonra bu katillerin sefil süngüleriyle hayata veda edecektik. Yolda geçirdiğimiz müddet zarfında ya en ağır olanları veyahut onlara yardım edebilecek kuvvetlileri bir şey sormadan, bir sebep göstermeden öldürdüler.

İslimye'deyken sokakları süpürme görevi hep bize verilmişti. Bir gün işittik ki, Türk ordusu Edirne'ye girmiş. Bu öyle bir gündü ki şimdi hatırlıyorum:

Vatan, bu mukaddes günde uyuduğu uçurumun kenarından kurtarılmış ve hürriyet ilan edilmişti. İşte bugün 10 Temmuz'du. Türk kahramanlarının ileri harekâtına devamı sebebiyle biz bugün hep ölüme hazır halde bekliyorduk. Hatta bulunduğumuz yerin etrafına dört mitralyöz kurdular. Komutanların emrin vermesini bekliyorlardı. Eğer Türkler sınırı geçseydi, bizi de orada mitralyöz ateşiyle kırıp mahvedeceklerdi. Bereket versin sınır geçilmemiş olacak ki bize bir şey yapmadılar, nihayet kardeşim! Burada çektiklerimiz esaret değil, belki israf edilen hayatların, oyuncak olan canların bir an evvel sona ermesini beklemektir.

Elena'ya giderken tesadüf ettiğimiz Bulgar kadınları, erkeklerinden almış oldukları silahlarla:

“Kocalarımızı siz kestiniz...” sözleriyle üzerlerimize atılarak birçok arkadaşımızı şehit ettiler. İslimye'ye dönerken işittik ki, bu alçaklar, bu muazzez şehitlerin hepsini daha sonra bir araya toplayarak yakmışlar.

Şimdi, sana ve vatana çok selam. Yakın zamanda o necip vatanıma kavuşursam, şüphesiz o mukaddes toprakları öperek Cenab-ı Hakka şükredeceğim.

